

پیامدهای حاشیه نشینی در تحولات کالبدی کلانشهرها مورد مطالعه شهر

تبریز

احمد میرزامحمدی^۱، علی زینالی غظیم^۲، بهزاد تقی پور قصابی^{۳*}، ابراهیم نیک نفس

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسکو، اسکو، ایران ahmadmirzamohammadi@gmail.com

۲- دکتری برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران، عضو باشگاه نخبگان و پژوهشگران دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز al.zeynaly@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسکو، اسکو، ایران tagipour.behzad@gmail.com

۴- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور واحد هشتگرد، هشتگرد، ایران eniknafs1362@gmail.com

چکیده

پدیده حاشیه نشینی و تبلور آن در فضای کالبدی شهرها سابقه طولانی دارد و از وجود آن تحت عنوان سکونتگاههای فقیر در جوامع کهنسال یاد شده است. شهر و شهر نشینی در کشورمان از گذشته های دور تاکنون با فراز و نشیب های بسیار روبرو بوده است. رشد شتابان و ناهمگون این پدیده در چند دهه اخیر، با توان تجهیز زیرساختها و فضاهای شهری و ارائه خدمات و اشتغال در بخش رسمی شهری متناسب نبوده است. از آنجا که توزیع فضایی شهرها و جمعیت کنترل شده در چارچوب یک برنامه جامع و مبتنی بر هماهنگی های بخشی و ناحیه ای صورت نگرفته است، لذا مشکلات ناشی از رشد شتابان جمعیت شهرنشین ابعاد پیچیده ای یافته است. در نتیجه مشکلاتی نظیر ازدحام جمعیت، نقصان یا نارسایی ارائه خدمات اساسی و زیربنایی شهری، آلودگی های مختلف و شکل گیری مناطق حاشیه ای و مسئله دار به شدیدترین شکل ممکن در سیمای کالبدی جامعه شهری کشور ظاهر شده است که رفع آنها در وهله نخست مستلزم تلاش در جهت شناخت علل و دلایل واقعی آنهاست. پدیده حاشیه نشینی یکی از معضلات شهری در شهر تبریز محسوب میگردد که زمان شروع آن به بیش از نیم قرن اخیر بازمی گردد. آنچه سبب شده تا بررسی پیامدهای حاشیه نشینی در تحولات کالبدی شهرها اهمیت و ضرورت پیدا کند، نگرانی از اثرات منفی و مخرب آن بر سطح شهر و هراس از گسترش بی رویه این محله ها در آینده می باشد. این پژوهش در پی آن است به بررسی پیامدهای اسکان غیررسمی بر بافت و سیمای کلان شهر تبریز پرداخته و تاثیر ارتقاء منزلت سیاسی شهرها به عنوان مرکز استانها را در افزایش حاشیه نشینی در کلان شهرها را بررسی نماید.

واژه های کلیدی: حاشیه نشینی، کلانشهرها، تحولات کالبدی، سیمای شهر، تبریز

۱- مقدمه

حاشیه نشینی، فرجام تمدن صنعتی مدرن و یکی از تجلیات غم انگیز شهرنشینی سریع است (بنه، ۲۰۰۲) یکی از پدیده های همزاد شهرنشینی شتابان، رشد و گسترش حاشیه نشینی بوده است. که به صورت قارچ گونه در اطراف شهرهای بزرگ تکثیر یافته است (نقدی، ۱۳۸۶) هر چند پرداختن به حاشیه نشینی در سنت جامعه شناسی غرب به ظهور مکتب شیکاگو در اوائل قرن بیستم برمی گردد و حتی پیش از آن نزد ابن خلدون به صورت گذرا در بحث مهاجرت روستائیان و عدم توان سکونت در متن اصلی شهر و رانده شدن به حاشیه اشاره شده است، اما پس از انقلاب صنعتی و به تبع آن انفجار شهرهای دنیای مدرن است که این موضوع تبدیل به مسئله اجتماعی شد. در واقع انقلاب صنعتی سبب هجوم مهاجران و تازه واردان به نقاط شهری و پیشی گرفتن رشد سکنه نقاط شهری بر رشد امکانات و فرصت ها و در نتیجه منجر به انفجار شهری در جهان